

Så professionel som muligt

En samtale med Erik Allerslev Jensen
om Kungälv skolen 1958-68

Ved Jørgen Svane-Mikkelsen

Kungälv skolen er det almindeligt anvendte navn for Den Nordiske Fortsættelsesskole for Bibliotekarer, som i perioden 1958-68 afholdtes i Kungälv hvert andet år, i alt seks gange. Disse 6 ugers kurser var et forsøg på at skabe en fællesnordisk videreuddannelse for bibliotekarer i folkebibliotekerne. Leder af Kungälv skolen var Erik Allerslev Jensen, som også havde ledet den til Statens Bibliotekstilsyn knyttede Statens Biblioteksskole i årene 1946-56.

Hvorfor iværksattes Kungälv skolen?

Det havde længe været på tale, at man skulle forsøge noget sådant, for der var et behov for dygtiggørelse ud over det uddannelsesniveau, som de nationale biblioteksskoler dengang kunne præstere.

Der var som forløbere nogle såkaldte nordiske fortsættelseskurser for bibliotekarer, i 1949 i København, i 1952 i Stockholm og i 1955 i Oslo, altså hvert tredje år. Disse tre første nordiske fortsættelseskurser arrangeredes i de nordiske biblioteksdirektørers regi. Jeg underviste på dem alle tre og fik derved et klart indtryk af problemerne ved en sådan skoles etablering. Jeg fik revideret mange af mine forhåndsforestillinger.

Lærerkræfterne på disse kurser var til dels lokale. Når det foregik

*Erik Allerslev Jensen, tidl. biblioteksdirektør; Frederiksberg Alle 66, 1820 Frederiksberg C.
Jørgen Svane-Mikkelsen, fagleder; Danmarks Biblioteksskole, Birketinget 6, 2300 København S.*

i Stockholm, var det således væsentligst svenske lærere. Ved det tredje kursus i Oslo i 1955 bad Finland imidlertid om at få i det mindste én forelæser på programmet. Det fik de, men de bedst egnede kunne desværre ikke komme, og vi endte i en undervisningssituation med så store sproglige problemer, at jeg som den danske ledelsesrepræsentant – biblioteksdirektør Robert L. Hansen deltog ikke – indkaldte til et ekstraordinært møde mellem biblioteksdirektørerne for at få rede på miseren. Det gav naturligvis anledning til visse overvejelser hos os fra de tre andre nordiske lande, fordi det efter planen i 1958 skulle være finnernes tur til at arrangere det nordiske kursus.

Så opstod planen om en regelmæssigt tilbagevendende fortsættelsesskole med fast tilholdssted i Kungälv?

Ja, drøftelserne om oprettelsen af Kungälv skolen afsluttedes på et biblioteksdirektørmøde i Oslo i 1958. Da jeg var på tale som leder af denne skole, stillede jeg som betingelse, at jeg frit kunne vælge lærerkræfter, og jeg ville ikke høre bemærkninger om, at det eller det land var underrepræsenteret. Jeg sagde ved den lejlighed direkte til den finske biblioteksdirektør, at hvis et sådant initiativ skulle lykkes, måtte den finske deltagelse være begrænset til mulighederne for at finde en kapacitet, som kunne udtrykke sig godt på svensk. Det var der naturligvis forståelse for, og det ændrede i øvrigt ikke finnernes positive holdning til Kungälv skolen.

Hvordan organiseredes Kungälv skolen?

Man gjorde skolen til en selvejende institution, fordi det gav frie hænder. Det betød nemlig, at man ikke, som hvis det var blevet en fællesnordisk offentlig institution, kunne risikere at skulle indrette sig efter fire forskellige landes forvaltninger. Der var enighed om, at der skulle være en fast leder af skolen, og bestyrelsen for skolen – med den svenske biblioteksdirektør, Bengt Hjelmqvist, som formand – vedtog at udnævne mig til leder.

Da forslaget om Kungälv skolen forelå, udarbejdet af de fire biblioteksdirektører, skulle det formelt godkendes hos ministeren, og Julius Bomholt, der var dansk undervisningsminister på det tidspunkt – der var endnu ikke noget kulturministerium – var imod ideen. Han ønskede ikke, at man lavede en fortsættelsesskole uden

Erik Allerslev Jensen og Sigurd Möhlenbrock ved katederet i Kungälv 1960. Privateje.

om den selvstændige danske biblioteksskole, som han, Bomholt, netop havde oprettet med heltidsansatte lærere og Preben Kirkegaard som rektor. Og Bomholt tilføjede, at de nordiske biblioteksdirektører i øvrigt ikke havde kompetence til at udnævne lederen af en sådan skole – det skulle han nok selv gøre. Truslen om at tage pengene tilbage lå i luften. Det danske Bibliotekstilsyns bidrag til Kungälv skolens drift kom fra rådighedssummen.

Jeg overvejede, om jeg skulle tage en sag på spørgsmålet, men tøvede, for jeg ønskede meget at blive leder af skolen i Kungälv. Så foreslog Kirkegaard, at vi skulle tale om det, og Bomholt erklærede sig så tilfreds med, at hvis lederen skulle være dansk, skulle den danske biblioteksskole, dvs. Kirkegaard, indstille den pågældende; hvis lederen skulle være svensk, så skulle den svenske Skolöverstyrelse udpege osv. En snild manøvre. Kirkegaard pegede så på mig, og Bomholt opgav videre fremfærd i den sag, selv om han måske hellere havde set en anden.

Hvem udpegede lærerne?

Skolens leder skulle indstille de fornødne lærerkræfter til bestyrelsens godkendelse. Her skulle der som nævnt ikke tages hensyn til nationaliteten, og det blev der heller ikke. Der var ingen bestemte regler for valg af lærere. Biblioteksdirektørerne var enige om at anvende de specialister, man selv havde inden for folkebibliotekssektoren, men man ville ikke udelukke personer fra anden offentlig forvaltning eller fra forskningsbibliotekerne.

Skolens hovedlærerkraft blev Sigurd Möhlenbrock, stadsbibliotekaren i Göteborg, og ham havde jeg et storartet samarbejde med, selv om vi er meget forskellige. Jeg har i øvrigt altid ment, at en leder ikke skal vælge alt for nære meningsfæller som sine nærmeste medarbejdere. Jeg ønskede, at skolen skulle være så professionel som muligt, og jeg ville bevidst undgå ethvert missionerende præg. Sigge havde i øvrigt også et godt forhold til de studerende i Kungälv, og han deltog ivrigt i selskabeligheden.

Hvordan blev uddannelsens form og indhold?

Det blev fra begyndelsen vedtaget, at skolen skulle være af en ordentlig varighed, så den blev fastsat til 6 uger. Undervisningen samlede sig om tre hovedpunkter: (1) lovgivning, administration og organisation, (2) pr-virksomhed, samt (3) bygninger og lokaler. Jeg var på et tidspunkt udsat for stærkt pres fra rektor på folkehøjskolen i Kungälv, som ønskede at få noget om folkeoplysning ind i undervisningsplanen. Jeg sagde nej, men måtte acceptere, at en folkehøjskoleleder medvirkede en enkelt gang. Det blev imidlertid så mislykket, også efter kursusdeltagernes opfattelse, at ingen, der havde overværet diskussionerne, derefter kunne indvende noget imod mit standpunkt. Der var andre steder – i Uddevalla – opbyggelige kurser om nordisk samhørighed, men hver ting til sin tid.

Uddannelsens hovedelement var specialeopgaverne. Hver af lærerne stillede forslag til opgaveemner, men helt sikre os, at deltagerne opgaver dækkede skolens fag fuldstændigt, kunne vi dog ikke, da emnevalget var frit, ikke alene blandt de udbudte emner, man kunne også komme med sit eget emne. Men emnerne skulle godkendes, det var en sag mellem den pågældende deltager og læreren, og det skete da, at jeg afslog at godkende et emne.

Deltagerne skulle vælge opgaveemne over et halvt år før kurset, således at opgaverne kunne være færdige og mangfoldiggjorte til alle deltagere ved kursets begyndelse. Diskussionen af disse specialeopgaver var undervisningens centrale punkt. Hver specialeopgave drøftedes en halv dag, dvs. 3-4 timer, sommetider med tilkaldte udefra. Det var en meget givende – og krævende – form.

Opgaverne blev naturligvis løst meget forskelligt, og i løbet af de seks kurser strammedes kravene til dem nok lidt, men dog ikke meget. Nogle af de bedste blev udgivet, enten som selvstændige publikationer eller som artikler i det fællesnordiske bibliotekstidskrift *Reol*, forgængeren for *Scandinavian Public Library Quarterly*.

Hvordan vil du karakterisere skolens faglige betydning?

For nogle af deltagerne var undervisningen lige i centrum af deres interesser, og skolen satte dem yderligere i gang med at arbejde med tingene. En vis ærgerrighed prægede nogle af dem, og adskillige af dem er jo også avanceret.

Der var dog også eksempler på mislykket deltagelse. Der var ikke så mange, men enkelte helt oplagte misforståelser, hvor deltagelsen var spildt ulejlighed. Nogle havde simpelthen ikke evner for det. Det viste sig ved drøftelserne af specialeopgaverne. Men det er kun min personlige opfattelse, for der afholdtes jo ikke nogen eksamen med karakterer til sidst, så i den forstand var deltagelsen konsekvensfri. I nogle få tilfælde skete det også, at den indsendte opgave blev forkastet, og så gled vedkommende ud af kurset.

Noget andet er, at succes eller fiasko kunne spille en rolle for de videre karrieremuligheder, måske navnlig i de andre nordiske lande. Jeg kender eksempler på, at mindre heldig deltagelse i Kungälv utvivlsomt har medvirket til, at de pågældende ikke fik de ønskede stillinger. Til gengæld er der andre, som har hævdet sig.

Var det tanken at skabe en lederskole?

Skolen var ikke nogen lederskole og var heller ikke ment som sådan – men blev vel alligevel begyndelsen til det. Især for Sveriges vedkommende søgtes skolen af bibliotekarere, som gerne ville være ledere. Det hænger sammen med forskellen på uddannelserne i Sverige og Danmark. I Sverige blev der lagt meget mere vægt på teoretisk uddannelse. Den svenske biblioteksskole var præget af, at delta-

Krævende undervisning under afslappede former i det fri, når vejret tillod det. T.h. ses Erik Allerslev Jensen og (med ryggen til) Sigurd Möhlenbrock. Kungälv skolen 1958. Privateje.

gerne gennemgående var akademikere, og den egentlige bibliotekaruddannelse var lidt pauver. Også adskillige af de danskere, som søgte til Kungälv skolen, ville måske nok gerne være ledere, men den sædvanligste drivkraft var ønsket om almindelig dygtiggørelse.

Du har senere sagt til en dansk biblioteksleder: »Du er en af de få, der er blevet til noget uden at have været på Kungälv!« Det kunne altså lade sig gøre?

Ja, unægtelig. Norge og Sverige accepterede, at gennemførelse af Kungälv skolen var en af forudsætningerne for at blive biblioteksleder, men lige så karakteristisk er det, at det ikke i så høj grad var tilfældet i Danmark. Det blev aldrig nogen betingelse, for det var jo lidt tilfældigt, hvem der fik uddannelsen, og det var heller ikke så mange. En egentlig talentpleje blev ikke rigtigt realiseret, selv om jeg havde ideer om det, men jeg har spredt og usystematisk opfor-

dret enkeltpersoner til at søge ind på skolen. Måske netop fordi gennemførelse af Kungälv skolen aldrig blev nogen betingelse for advancement, havde vi ikke på noget tidspunkt et spændt forhold til eller problemer i øvrigt med bibliotekarernes fagforening, Bibliotekarforeningen.

Efter hvilke retningslinjer udvalgte deltagerne?

I alt skulle der være højst 20, måske godt og vel, og princippet var, at der kun måtte deltage et vist antal fra hvert land. Der blev også taget hensyn til bibliotekerne, så der ikke blev optaget for mange fra samme bibliotek. Det var en betingelse, at en ansøger arbejdede i eller var knyttet aktivt til et bibliotek, med mindst 3 års praksis bag sig. Gennemgående var de dog noget ældre i faglig anciennitet.

Ansøgerne skulle bestemme sig et år i forvejen på grund af specialeopgaven, som jo skulle foreligge færdig ved kursets begyndelse, klar til diskussion. Generelt var deltagerne meget interesserede og velbegavede unge mennesker.

Der kunne være et ganske stort frafald fra optagelsestidspunktet til selve sommerskolen, men den slags specialkurser er jo meget sårbare, når deltagerne er travle folk. Der kunne være tale om arbejdspress, familiehensyn o.lign., men muligheden for deltagelse berodde også på, hvordan de enkelte biblioteker så på sagen. Der skulle jo gives fri i lang tid, og det var orlov med løn.

Visse biblioteksledere kunne ikke rigtigt lide Kungälv skolen. Det gjaldt således den ellers dynamiske og fremsynede Carl Thomsen, der jo sluttede en lang lederkarriere som stadsbibliotekar i København. Men København har aldrig kunnet lide at blive sidestillet med andre kommuner, og i Københavns Kommunes Biblioteker undlod man i mange år at vælge ledere blandt ansøgere udefra.

Hvordan var forholdene for deltagerne – og forholdet mellem dem?

De unge mennesker kunne ikke bo på folkehøjskolen, så de var jo interesseret i boliger i nærheden af den; et sted var der en lejlighed til en eller to, andre steder var der plads til fem. Mit eneste synspunkt var, at nationaliteterne skulle blandes. Men endnu anno 1960 måtte man høre på protester fra folkehøjskolen, fordi seks pladser i samme hus var besat med tre kvinder og tre mænd. Den slags problemer

ordnedes dog, ligesom vi også klarede Systembolaget på bedste praktiske vis.

Det var i øvrigt forbavsende at opleve, hvor harmonisk stemningen mellem deltagerne var. Der var ingen sproglige problemer. Eventuelle vanskeligheder blev overvundet i løbet af få dage. Man havde således sit eget sprog, hvor man skabte nye fællesord eller slog over i engelsk, hvis behovet var til stede.

Der kom utvivlsomt en stor, men umåelig værdi ud af samværet i sig selv. Når man er i 30'erne, som mange af deltagerne var, er det rart at blive trukket ud af den daglige trummerum og få revideret sine opfattelser. Måske kan man sige, at det vigtigste udbytte af skolen var en større forståelse mellem de nordiske landes biblioteksvæsener.

Når man læser deltagerberetninger i bibliotekstidsskrifterne, fornemmes begejstring, undertiden næsten eufori?

Ja, det er ikke helt forkert. Det virker fornyende, når folk med samme arbejde og på omtrent samme alder kommer sammen og får lejlighed til at træffe personligheder, der i almindelighed er lidt ud over dagen og vejen. Og så alene det at komme hjemmefra og at kunne koncentrere sig en tid lang om det, man er der for, befriet for de daglige pligter.

Også for mig selv og min udvikling har Kungälv skolen betydet meget. Personligt har jeg den samme indstilling til det nordiske samarbejde, som jeg havde til det internationale samarbejde i videre forstand, da jeg var præsident – mindre kunne ikke gøre det – for IFLAs Public Library Section: Hvor flere lande kan samarbejde om spørgsmål af fælles interesse, skal man gribe muligheden, for der er intet der virker så opstrammende som at se ind i andres forhold og få lejlighed til at drøfte dem.

Var der planer om at gøre Kungälv skolen permanent?

Der var måske ikke ligefrem planer, men absolut tanker om, at skolen skulle udvikle sig til en fast institution af stadig større omfang. Dog kun for bibliotekarer i folkebibliotekerne. Det har ikke været overvejet at gøre den til en BDI-skole i videre forstand, altså at udvide den til også at omfatte personale fra forskningsbiblioteker og eventuelt arkiver. Jeg har selv været tilhænger af en fællesnordisk

Da bogbussen var en ny idé. Kungälv skolen 1958 på feltstudier. Privateje.

fortsættelsesskole, men viljen til det var ikke til stede. De skiftende regeringer ville altid se tiden an. De tog ikke egentlig stilling. Jeg overvejede faktisk på et tidspunkt mulighederne for at blive heltidsleder af Kungälv skolen, men opgav – jeg foretrak stillingen som biblioteksdirektør.

Var der forventninger om, at skolen kunne medvirke til at skabe et fælles arbejdsmarked for bibliotekarer i de nordiske lande?

Det lå i tankerne hos dem, der organiserede skolen. Selv så jeg det næsten som det væsentligste, men blev hurtigt klar over, at det ikke kunne lade sig gøre. Selv små forskelle kan blive til store hindringer.

Hvordan så biblioteksskolerne i de nordiske lande på Kungälv skolen?

Rent ud sagt var der ingen større interesse for sagen i Norge og Sverige, hvorimod den danske biblioteksskole sad på spring for at overtage disse fortsættelseskurser. Med tiden blev det nok også en udbredt opfattelse, at Kungälv skolen var blevet for populær, for meget omtalt. Den danske biblioteksskole havde pludselig fået vækst, og Kirkegaard var måske ikke så begejstret for et kraftcenter som Kungälv. Tingene skulle foregå i København, og Kirkegaard havde jo ret i, at den danske biblioteksskole var den eneste af de nordiske, som var ordentligt organiseret på det tidspunkt. Her oprettedes efter Kungälv skolens ophør et kursus i administration, dog kun for danske deltagere. Det blev en stor succes. Viggo Bredsdorff var leder af kurset, og han er jo god til at få tingene til at glide.

Kungälv skolen gennemførtes for sidste gang i 1968. Hvorfor ophørte den?

For mit eget vedkommende måtte jeg opgive arbejdet på grund af sygdom. Derpå drøftede bestyrelsen muligheden for at føre skolen videre med Bengt Hjelmqvist som leder, men da Möhlenbrock ikke ønskede at fortsætte som skolens hovedlærerkraft, mente Hjelmqvist ikke at kunne påtage sig opgaven. Dermed ophørte skolen lige så uformelt, som den begyndte. Kungälv skolen var forbundet med ganske få personer, som både ville og kunne – de sad på hele arrangementet. Skolen var ikke resultatet af et egentligt samfundspolitisk puslespil. Der kom nok beklagelser af, at skolen ikke blev fortsat, men virkelig realitetsbetonede genoplivningsforsøg blev det aldrig til.

Hvordan bedømmer du perspektiverne for et internationalt samarbejde om uddannelse af bibliotekarer i dag?

Tiden er løbet fra det fællesnordiske initiativ. Det er ikke sagen i dag. Jeg tror ikke meget på det nordiske samarbejde på dette punkt.

Det jeg så for mig var mulighederne for et samarbejde mellem lande på nogenlunde lige fod, f.eks. England og de skandinaviske lande. Her er der jo præcedens for et godt samarbejde på biblioteksområdet. I sin tid var jeg ivrig for at gennemføre de anglo-skandinaviske konferencer, og jeg blev en af hovedmændene bag dem. De konferencer fik stor betydning.

Men jeg forstår nu, at der er tilløb til et samarbejde mellem biblioteksskoler i en række europæiske lande, og det er da en spændende udvikling. I øvrigt har de nordiske biblioteksskoler jo udviklet sig meget siden Kungälv kursernes ophør, og de første formaliserede og kompetencegivende videreuddannelser har set dagens lys. I Norge har man på bibliotekshøjskolen i Oslo haft en 2-årig overbygningsuddannelse siden 1983, og den danske biblioteksskole iværksatte i 1990 en overbygningsuddannelse, ligeledes af 2 års varighed. På den måde skaffer man sig internationalt anvendelige kvalifikationer. Det må være den rigtige vej.